

Η ΚΑΛΗ & Η ΚΑΚΗ ΟΨΗ ΤΗΣ ΠΛΕΙΟΨΗΦΙΑΣ & ΤΗΣ ΜΕΙΟΨΗΦΙΑΣ ΣΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ (της Ιωάννας Μουτσοπούλου)

✘ (3ο Μέρος του άρθρου “Η πλειοψηφία ως μειοψηφία και τα προβλήματα της στη δημοκρατία”)

3.-Η μειοψηφία

Η κακή όψη της μειοψηφίας έχει αναλυθεί προηγούμενα, γι’ αυτό εδώ θα αναφερθούμε στην άλλη της πλευρά.

Η μειοψηφία δεν είναι σε κάθε περίπτωση μια εξουσιαστική ελίτ που επιχειρεί να εκμεταλλευτεί συμφεροντολογικά το πλήθος των ανθρώπων. Ο μεγάλος φιλόσοφος Πλάτωνας, θέλοντας να τιθασευτεί το θηρίο της άγνοιας των ανθρώπων (συμπεριλαμβανομένων και των ισχυρών), πρότεινε να κυβερνούν οι άριστοι (δηλαδή μία φωτισμένη μειοψηφία), αλλά φυσικά άριστοι με τα δικά του κριτήρια του Αγαθού, του Ωραίου και του Αληθινού.

Σε μία τέτοια υποθετική περίπτωση η φωτισμένη ηγεσία κατά την άποψή μας, επειδή θα έκανε τους ανθρώπους καλύτερους, θα εκπλήρωνε το ένα στοιχείο της δημοκρατίας, τον σκοπό της, αν και οι διαδικασίες δεν θα ήσαν συμμετοχικές. Ακόμη όμως και αν υποτεθεί ότι τα κριτήριά του για το άριστο ήταν ορθά ή αν μας υποδειχθούν από κάποιον τα ορθά κριτήρια και εμείς συμφωνήσουμε, αυτό δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί, γιατί τα υπερισχύοντα κριτήρια όλων των εποχών (εκτός από εξαιρέσεις) ήταν πάντοτε άλλα και ως άριστοι εθεωρούντο οι ισχυροί σε οποιονδήποτε τομέα. Ακόμη και η εξυπνάδα, η γνώση, οι ικανότητες έπρεπε να εξυπηρετούν το ατομικό συμφέρον και όχι την πλειοψηφία, σε αντίθεση με όσα διακήρυσσαν οι μεγάλοι φιλελεύθεροι Τζέρεμυ Μπένθαμ και Τζον Στιούαρτ Μιλλ. Πέραν αυτού, αφ’ ενός μεν η ίδια η δύναμη εμποδίζει την ανάληψη της

εξουσίας από τέτοιους ανθρώπους και αφ' ετέρου πολλοί θα αυταπατώνται ότι είναι οι άριστοι ή θα υποκρίνονται τους άριστους. Δηλαδή, δεν αρκεί καν το να ξέρουμε τα ορθά κριτήρια, αλλά πρέπει να είμαστε και έτοιμοι γι' αυτά, γιατί συνήθως η σκέψη και η πράξη απέχουν μεταξύ τους.

Πάντως, τέτοιες φωτισμένες μειοψηφίες έχουν υπάρξει στην ιστορία, όπως π.χ. ήταν ο μεγάλος Ακμπάρ στην Ινδία καθώς και αρκετοί άλλοι που έγιναν πρόξενoi σημαντικών εξελίξεων. Τελικά, η "αριστοκρατικότητα" δεν μπορεί να είναι ζήτημα τόσο αριθμού όσο ποιότητας και κατεύθυνσης, δηλαδή το κριτήριό της να είναι το αν η διακυβέρνηση ή η όποια επιρροή απελευθερώνει ή όχι τον άνθρωπο αυξάνοντας την ανεξαρτησία του (υλική και πνευματική) μαζί με την υπεύθυνη συμμετοχή του, γιατί αυτό θα μείωνε αυξητικά τα φαινόμενα εξουσίας. Αν δεν στοχεύει και στα δύο ή ακόμη χειρότερα αν τείνει στη μείωσή τους, τότε είναι αριστοκρατικότητα, ακόμη και αν τα συναινούντα πλήθη είναι πολυάριθμα αλλά στρεβλά καθοδηγούμενα.

Ένα άλλο στοιχείο της μειοψηφικότητας είναι ότι λειτουργεί σε όλα τα πράγματα, όντας συχνά θεμιτή και ηθική. Ο εξυπνότερος στην δυσκολότερη θέση, ο γνώστης σε σπανιότερες θέσεις και καλύτερα αμειβόμενες. Σε αυτή την περίπτωση έχουμε μία μορφή ισότητας που όμως βασίζεται στην αναλογία της προσφερόμενης ωφελιμότητας και όχι σε μια στείρα ομοιομορφία, όπως θα ήθελαν πολλοί.

Όμως τα πραγματικά προβλήματα που προκύπτουν εδώ είναι τα εξής:

(α) Ποιος καθορίζει τα κριτήρια ωφελιμότητας, κυρίως όμως

(β) Πού αποσκοπούν αυτά και

(γ) Πώς μπορεί κανείς να τα πετύχει.

Αυτά είναι ζητήματα που απαιτούν σοβαρή κοινωνική έρευνα, γιατί συχνά τα τιθέμενα κριτήρια υποκρύπτουν εξουσιαστικότητα της μειοψηφίας που τα επιβάλλει, η οποία εξουσιαστικότητα

συγκαλύπτεται από το είδος των κριτηρίων. Για παράδειγμα, το χρήμα ως σύμβολο επιτυχίας (ως κυρίαρχο πρότυπο) δεν μπορεί παρά να είναι ένα κριτήριο εξουσίας, γιατί η φύση μιας τέτοιας επιτυχίας είναι αναπόφευκτα εξουσιαστική. Ακόμη και αν η πλειοψηφία είχε πλούτο, πάλι θα ίσχυε το ίδιο, γιατί το ίδιο το κριτήριο είναι ανταγωνιστικό και θα λειτουργούσε προς μια τέτοια κατεύθυνση είτε στο εσωτερικό αυτής της πλειοψηφίας είτε προς τα έξω. Πολλά θα μπορούσαν να είναι τα λανθασμένα κριτήρια, αλλά το χρήμα είναι το σύνηθες για την εποχή μας.

Τα κριτήρια ωφελιμότητας θα πρέπει να τείνουν στην απελευθέρωση των ανθρώπων και όχι μόνον στο κέρδος και στη διαίωνιση των υπαρχουσών ελλείψεων και ανισοτήτων. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να επιτευχθεί οπωσδήποτε μία ισότητα εξωτερική και να είναι όλοι ακριβώς ίσοι ή ισοδύναμοι. Όταν δεν διαιωνίζεται η έλλειψη, παραδόξως εξυπηρετείται η ισότητα, γιατί η θεραπεία της έλλειψης ενδυναμώνει τον άνθρωπο και τον απελευθερώνει συνειδησιακά συγκριτικά με την προηγούμενη κατάστασή του, έστω και αν στη νέα κατάσταση υπάρχουν πάλι διαφορές. Αλλά αυτό χρειάζεται μεγαλύτερη ανάλυση.

4.- Η καλή και κακή όψη της πλειοψηφίας

Μετά από όλα αυτά βλέπουμε ότι η πλειοψηφία έχει μία καλή όψη αλλά και, λόγω της ανθρώπινης φύσης, δεν εγγυάται σε καμία περίπτωση αυτό για το οποίο θεσπίστηκε ως έννοια. Όχι μόνον επειδή υπάρχουν διαμάχες μέσα της, αλλά και επειδή μπορεί να συμπεριφέρεται ως εξουσιαστική μειοψηφία απέναντι σε άλλες ομάδες (έθνη, κράτη, κοινωνικές ομάδες κτλ.). Σε αυτή την τελευταία περίπτωση θα μπορούσαμε να έχουμε δυνητικά ένα κράτος με προχωρημένες τυπικές δημοκρατικές διαδικασίες στο εσωτερικό του, αλλά προς τα έξω, προς τα άλλα κράτη, να λειτουργεί με την χειρίστη όψη μιας εξουσιαστικής ελίτ, μόνον που εδώ αυτή η ελίτ θα είναι πιο πολυάριθμη. Αυτό δεν σημαίνει ότι ο κανόνας της πλειοψηφίας πρέπει να καταργηθεί, γιατί αποτελεί το μόνο μέσο για πρόοδο προς τη δικαιοσύνη και την αληθινή ευημερία. Όμως πρέπει παράλληλα με το τυπικό στοιχείο της πλειοψηφίας που είναι ζήτημα αριθμού, να εκπληρώνονται και

τα υποκειμενικά στοιχεία της, δηλαδή η ευθύνη και ο σκοπός της. Γι' αυτό η ανθρωπότητα πρέπει να μπορεί να σταθεί υπεύθυνα απέναντι στις ανάγκες της, π.χ. επιλέγοντας ορθά τους ηγέτες της, και όχι παθητικά περιμένοντας μόνον ωφέλιμα γι' αυτήν αποτελέσματα χωρίς ευθύνη και χωρίς να κατανοεί τη λογική των επιλογών και την ανάγκη για μια διαφορετική συνείδηση. Αυτό που χρειάζεται είναι γνώση και αληθινή παιδεία, για την οποία μάλιστα πρέπει να πασχίσουν συνειδητά οι ίδιοι οι άνθρωποι και όχι να καταλήξει μία στείρα τυποποιημένη παιδεία που δεν αγγίζει ούτε αγγίζεται από την κοινωνία.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα για την πλειοψηφία είναι ότι ορισμένες ομάδες της είναι (για διάφορους λόγους που δεν είναι του παρόντος κειμένου) μειωμένης γνώσης, αντίληψης και ικανότητας, και επομένως οι επιλογές τους δεν είναι πραγματικά δικές τους αλλά καθοδηγούνται ευθέως. Η ισότητα της ψήφου, συνεπώς, δεν απεικονίζει μία αληθινή ισοδυναμία της συνειδητής επιλογής, αλλά μία τυπικότητα αναγκαία, γιατί δεν υπάρχει κανένας τρόπος υπέρβασης αυτής της δυσκολίας που να μην καταλήγει σε χειρότερα αποτελέσματα. Ωστόσο, αυτό είναι κάτι που πρέπει να το ξέρουμε, για να δώσουμε επιτέλους την πρέπουσα βαρύτητα στην ανάπτυξη της συνείδησης και να μην εγκλωβιζόμαστε αποκλειστικά στα τυπικά στοιχεία της δημοκρατίας.

Επομένως, ως κριτήριο της πλειοψηφίας πρέπει να τεθεί ο σκοπός, το κίνητρο και η καθολικότητα των ιδεών που στηρίζει, δηλαδή να ισχύουν για όλους, και να εξυπηρετείται η ισότητα στην ουσιώδη φύση της και όχι σαν τυπικό είδωλο.

Οι πλειοψηφίες μπορούν εύκολα να καταλήξουν όχλοι, πλήθη ελεγχόμενα από πάθη και άγνοια, από συμφέρον και αλαζονεία, αναμειγνύοντας τις ατομικές ιδιοτέλειές τους με τις συλλογικές. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να υπάρξει σοβαρή προσπάθεια για επιτυχή εκπλήρωση της έννοιας της πλειοψηφίας, ξεφεύγοντας από τη στείρα εκστόμιση λόγω συνήθειας εννοιών που πρέπει πια να ερμηνευθούν υπό το φως νέων αναγκών και

γεγονότων.

Ιωάννα Μουτσοπούλου
Μέλος της ΜΚΟ Σόλων

03/11/2016

(solon.org.gr)

Διαβάστε επίσης:

“Η πλειοψηφία ως μειοψηφία και τα προβλήματα της στη Δημοκρατία” (1ο μέρος)

“Εξωγενείς ρυθμιστές της πλειοψηφίας στη Δημοκρατία” (2ο μέρος)